A BÍRÓSÁG ÍTÉLETE (második tanács)

2009. november 12. *

A C-192/08. sz. ügyben,

az EK 234. cikk alapján benyújtott előzetes döntéshozatal iránti kérelem tárgyában, amelyet a Korkein hallinto-oikeus (Finnország) a Bírósághoz 2008. május 8-án érkezett, ugyanezen napon kelt határozatával terjesztett elő az előtte

a **TeliaSonera Finland Oyj**

által indított,

az **iMEZ Ab**

részvételével

folyamatban lévő eljárásban,

A BÍRÓSÁG (második tanács),

tagjai: J.-C. Bonichot, a negyedik tanács elnöke, a második tanács elnökeként eljárva, C. W. A. Timmermans, K. Schiemann, P. Kūris (előadó) és L. Bay Larsen bírák,

* Az eljárás nyelve: finn.

főtanácsnok: D. Ruiz-Jarabo Colomer,
hivatalvezető: C. Strömholm tanácsos,

tekintettel az írásbeli szakaszra és a 2009. április 2-i tárgyalásra,

figyelembe véve a következők által előterjesztett észrevételeket:

– a TeliaSonera Finland Oyj képviseletében K. Mattila, oikeustieteen kandidaatti,

– az iMEZ Ab képviseletében S. Aalto asianajaja,

– a finn kormány képviseletében A. Guimaraes-Purokoski, meghatalmazotti minőségben,

– az olasz kormány képviseletében I. Bruni, meghatalmazotti minőségben, segítője: P. Gentili avvocato dello Stato,

– a litván kormány képviseletében I. Jarukaitis, meghatalmazotti minőségben,

– a holland kormány képviseletében C. Wissels és M. de Mol, meghatalmazotti minőségben,

– a lengyel kormány képviseletében M. Dowgielewicz, meghatalmazotti minőségben,

– a román kormány képviseletében A. Ciobanu-Dordea, meghatalmazotti minőségben, segítői: E. Gane és L. Nicolae consilieri,

– az Európai Közösségek Bizottsága képviseletében I. Koskinen és A. Nijenhuis, meghatalmazotti minőségben,

a főtanácsnok indítványának a 2009. május 14-i tárgyaláson történt meghallgatását követően

meghozta a következő

Ítéletet

1 Az előzetes döntéshozatal iránti kérelem az elektronikus hírközlő hálózatokhoz és kapcsolódó eszközökhöz való hozzáférésről, valamint azok összekapcsolásáról szóló 2002. március 7-i 2002/19/EK európai parlamenti és tanácsi irányelv (hozzáférési irányelv) (HL L 108., 7. o.; magyar nyelvű különkiadás 13. fejezet, 29. kötet, 323. o.) 4. cikke (1) bekezdésének, valamint 5. és 8. cikkének értelmezésére irányul.

2 A kérelmet a TeliaSonera Finland Oyj (a továbbiakban: TeliaSonera), a Sonera Mobile Networks Oy jogutódja és a Viestintävirasto (távközlési szabályozó hatóság, a továbbiakban: ART) és az iMEZ Ab (a továbbiakban: iMEZ) között az ART által a TeliaSonerával szemben 2006. december 11-én hozott határozata tárgyában folyó jogvitában terjesztették elő.

Jogi háttér

A közösségi szabályozás

3 A hozzáférési irányelv (5), (8) és (19) preambulumbekezdése előírja:

„(5) Nyílt versenypiacon nem létezhetnek olyan korlátozások, amelyek a vállalkozásokat megakadályozzák abban, hogy egymás között hozzáférési és összekapcsolási megállapodásokat – különösen határokon átnyúló megállapodásokat – kössenek, amennyiben a Szerződésben foglalt versenyszabályokat betartják. A tényleges versennyel, nagyobb választékkal és a fogyasztók részére nyújtott versenyképesebb szolgáltatásokkal jellemezhető, hatékonyabb, valóban páneurópai piac létrehozatala keretében azoknak a vállalkozásoknak, amelyekhez hozzáférésre vagy összekapcsolásra vonatkozó kérelem érkezik, ilyen megállapodásokat elvileg [helyesen: főszabály szerint] kereskedelmi alapon kell kötniük, és a kapcsolódó tárgyalásokat jóhiszeműen kell lefolytatniuk.

(6) Azokon a piacokon, ahol a vállalkozások között a tárgyalási pozíció tekintetében továbbra is nagy különbségek vannak, és ahol egyes vállalkozások a szolgáltatásaik teljesítése során a mások által biztosított infrastruktúrára támaszkodnak, helyénvaló a piac hatékony működését biztosító keretet létrehozni. A nemzeti szabályozó hatóságok részére hatáskört kell biztosítani arra, hogy abban az esetben, ha a kereskedelmi tárgyalás kudarcot vall, a végfelhasználók érdekében a megfelelő hozzáférést és összekapcsolást, továbbá a szolgáltatások

együttműködési képességét biztosítsák. Különösen a végpontok közötti összeköttetést biztosíthatják azon vállalkozásokat terhelő arányos kötelezettségek előírásával, amelyek a végfelhasználókhoz való hozzáférést ellenőrzik […]

[…]

(8) A saját ügyfeleikhez történő hozzáférést ellenőrző hálózati szolgáltatók az ellenőrzést valamely közzétett számozási vagy címzési tartományból származó egyedi számok vagy címek révén gyakorolják. Lehetővé kell tenni, hogy más hálózatüzemeltetők forgalmat továbbítsanak az ilyen ügyfelekhez, és ezért lehetővé kell tenni azt is, hogy egymással közvetlenül vagy közvetve összekapcsolhatók legyenek. Ezért fenn kell tartani azokat a meglévő jogokat és kötelezettségeket, amelyek az összekapcsolásról folytatható tárgyalásokkal kapcsolatosak. […]

[…]

(19) A hálózati infrastruktúrához való hozzáférés biztosításának kötelezővé tétele a verseny fokozását szolgáló eszközként indokolt lehet, de a nemzeti szabályozó hatóságoknak egyensúlyt kell teremteniük az infrastruktúra tulajdonosát az infrastruktúrájának a saját javára történő hasznosítása tekintetében megillető jog és a más szolgáltatókat az egymással versengő szolgáltatások nyújtásához alapvető fontosságú eszközökhöz való hozzáférés tekintetében megillető jog között. Amennyiben az üzemeltetőkre olyan kötelezettségeket rónak, amelyek értelmében a hálózati elemekhez és a kapcsolódó eszközökhöz való hozzáférés iránti, illetve ezek használata iránti ésszerű kérelmeket teljesíteniük kell, az ilyen kérelmek csak olyan objektív kritériumok alapján utasíthatók el, mint a technikai megvalósíthatóság vagy a hálózat egysége fenntartásának szükségessége […]”

4 A hozzáférési irányelv 1. cikkének (1) bekezdése értelmében:

„[…] ez az irányelv harmonizálja azt, hogy milyen módon szabályozzák a tagállamok az elektronikus hírközlő hálózatokhoz és a kapcsolódó eszközökhöz való hozzáférést, valamint ezek összekapcsolását. A cél az, hogy a belső piaci elvekkel összhangban a hálózatok és szolgáltatások szolgáltatói közötti kapcsolatok olyan keretszabályozása jöjjön létre, amely fenntartható versenyhez, az elektronikus hírközlési szolgáltatások közötti együttműködési képességhez és a fogyasztók számára előnyökhöz vezet.”

5 Az irányelv 2. cikke meghatározza többek között a következő fogalmakat:

„[…]

a) »hozzáférés«: eszközök és/vagy szolgáltatások rendelkezésre bocsátása más vállalkozás számára, meghatározott feltételek mellett, kizárólagos vagy nem kizárólagos jelleggel, elektronikus hírközlési szolgáltatások nyújtása céljából. Ez magában foglalja többek között a következőket: a hálózati elemekhez és kapcsolódó eszközökhöz való hozzáférést, amely tartalmazhatja a berendezések helyhez kötött vagy nem helyhez kötött módon történő csatlakoztatását (ez különösen tartalmazza a helyi hurokhoz való hozzáférést és a helyi hurok révén történő szolgáltatásnyújtáshoz szükséges eszközökhöz és szolgáltatásokhoz való hozzáférést), továbbá a fizikai infrastruktúrához való hozzáférést, beleértve az épületeket, alépítményeket és antennatartókat; a megfelelő szoftverrendszerekhez – köztük a működést támogató rendszerekhez – való hozzáférést, a számfordításhoz, illetve az azzal egyenértékű funkcióval rendelkező rendszerekhez való hozzáférést, a helyhez kötött és a mobil rendszerekhez való hozzáférést, különösen a barangolást, a digitális televíziós szolgáltatások feltételes hozzáférésű rendszereihez való hozzáférést; a virtuális hálózati szolgáltatásokhoz való hozzáférést;

b) »összekapcsolás«: olyan nyilvános hírközlő hálózatok fizikai és logikai összekapcsolása, amelyeket ugyanaz a vállalkozás vagy különböző vállalkozások használnak, azzal a céllal, hogy az egyik vállalkozás ügyfelei számára lehetővé váljon az ugyanazon vállalkozás vagy egy másik vállalkozás ügyfeleivel való kommunikáció, vagy pedig a másik vállalkozás által nyújtott szolgáltatásokhoz való hozzáférés. A szolgáltatásokat nyújthatják az érintett felek vagy más, a hálózathoz hozzáféréssel rendelkező felek. Az összekapcsolás a nyilvános hálózatüzemeltetők kötött létrehozott különleges hozzáféréstípus;

c) »üzemeltető«: olyan vállalkozás, amely nyilvános hírközlő hálózatot vagy kapcsolódó eszközt szolgáltat, vagy ilyen tevékenységre engedéllyel rendelkezik;

[…]”

6 A hozzáférési irányelv 3. cikkének (1) bekezdése értelmében:

„A tagállamok gondoskodnak arról, hogy ne legyenek olyan korlátozások, amelyek akadályoznák az azonos tagállamban lévő vagy különböző tagállamokban lévő vállalkozásokat abban, hogy egymás között – a közösségi joggal összhangban – a hozzáférésre és/vagy összekapcsolásra vonatkozó műszaki és kereskedelmi szabályokat tartalmazó megállapodásokról tárgyaljanak. A hozzáférést vagy összekapcsolást kérő vállalkozásnak nem kell engedéllyel rendelkeznie az abban a tagállamban való működésre, amelyben a hozzáférést vagy az összekapcsolást kéri, feltéve hogy abban a tagállamban nem nyújt szolgáltatásokat és nem működtet hálózatot.”

7 Ezen irányelvnek „A vállalkozások jogai és kötelezettségei” című 4. cikke így rendelkezik:

„(1) A nyilvános hírközlő hálózatok üzemeltetői jogosultak és – amennyiben az arra felhatalmazott más vállalkozások kérik – kötelesek a nyilvánosan elérhető elektronikus hírközlési szolgáltatások nyújtása végett egymással az összekapcsolásról tárgyalásokat folytatni, annak érdekében, hogy a szolgáltatások nyújtását és együttműködési képességét a Közösség egészében biztosítsák. Az üzemeltetők más vállalkozásoknak olyan feltételek mellett kínálják a hozzáférést és az összekapcsolást, amelyek összhangban vannak a nemzeti szabályozó hatóság által az 5., 6., 7. és 8. cikk alapján előírt kötelezettségekkel.

[…]”

8 A szóban forgó irányelvnek „A nemzeti szabályozó hatóságok hatásköre és feladatköre a hozzáférés és az összekapcsolás tekintetében” című 5. cikke a következőképpen rendelkezik:

„(1) A nemzeti szabályozó hatóságok – a[z elektronikus hírközlő hálózatok és elektronikus hírközlési szolgáltatások közös keretszabályozásáról (Keretirányelv) szóló, 2002. március 7-i] 2002/21/EK irányelv [HL L 108., 338. o.; magyar nyelvű különkiadás 13. fejezet 29. kötet 349. o.] cikkében foglalt célok érdekében eljárva – ösztönzik és adott esetben biztosítják, ezen irányelv rendelkezéseivel összhangban, a megfelelő hozzáférést és összekapcsolást, valamint a szolgáltatások együttműködési képességét, feladatkörüket oly módon gyakorolva, hogy az a hatékonyságot és a fenntartható versenyt előmozdítsa, és a végfelhasználók számára a lehető legelőnyösebb legyen.

Különösen, a jelentős piaci erővel rendelkező vállalkozások vonatkozásában a 8. cikknek megfelelően tehető intézkedések sérelme nélkül, a nemzeti szabályozó hatóságok megállapíthatnak:

a) a végpontok közötti összeköttetés biztosításához szükséges mértékben kötelezettségeket a végfelhasználók hozzáférését ellenőrző vállalkozások számára, beleértve indokolt esetben a kötelezettséget arra vonatkozóan, hogy kapcsolják össze hálózataikat, ha azok még nincsenek összekapcsolva;

[…]

(2) A nemzeti szabályozó hatóság – amikor az üzemeltető számára a 12. cikkel összhangban hozzáférés-szolgáltatási kötelezettséget állapít meg – az ilyen hozzáférés szolgáltatója és/vagy jogosultja által teljesítendő műszaki és működési feltételeket szabhat, a közösségi jognak megfelelően, amennyiben a hálózat rendes működésének biztosítása érdekében szükséges. A konkrét műszaki szabványok vagy előírások végrehajtására vonatkozó feltételek megállapításának a 2002/21/EK irányelv (»keretirányelv«) 17. cikkének tiszteletben tartása mellett kell történnie.

(3) Az (1) és a (2) bekezdés szerint előírt kötelezettségeknek és feltételeknek objektíveknek, átláthatóaknak, arányosaknak és megkülönböztetéstől menteseknek kell lenniük, és azokat a 2002/21/EK irányelv (»keretirányelv«) 6. és 7. cikkében említett eljárással összhangban kell alkalmazni.

(4) A hozzáférés és az összekapcsolás tekintetében a tagállamok gondoskodnak arról, hogy a nemzeti szabályozó hatóságnak legyen hatásköre arra, hogy – ezen irányelv rendelkezéseivel összhangban és a 2002/21/EK irányelv (»keretirányelv«) 6., 7., 20. és 21. cikkében említett eljárások szerint – indokolt esetben a saját kezdeményezésére vagy a vállalkozások közötti megállapodás hiányában az érintett felek valamelyikének kérelmére beavatkozzon a 2002/21/EK irányelv (»keretirányelv«) 8. cikkében foglalt ágazatpolitikai célok védelme érdekében.”

9 A hozzáférési irányelv 6–13. cikke az üzemeltetők kötelezettségeit és a piac felülvizsgálatának eljárásait határozza meg.

10 Különösen ezen irányelv 8–12. cikke határozza meg az egy bizonyos piacon jelentős piaci erővel rendelkezőként kijelölt üzemeltető kötelezettségeit és az ezekre alkalmazandó eljárásokat.

11 „A meghatározott hálózati eszközökhöz való hozzáférésnek és azok használatának a lehetővé tételére vonatkozó kötelezettségek” című, hivatkozott 12. cikk értelmében:

„(1) A nemzeti szabályozó hatóság a 8. cikk rendelkezéseivel összhangban kötelezettségeket állapíthat meg az üzemeltetők számára a meghatározott hálózati elemekhez és kapcsolódó eszközökhöz való hozzáférés iránti, és azok használata iránti ésszerű kérelmek teljesítésére vonatkozóan, többek között olyan helyzetekben, amikor a nemzeti szabályozó hatóság úgy ítéli meg, hogy a hozzáférés biztosításának megtagadása, illetve az ahhoz hasonló hatású indokolatlan feltételek kikötése gátolná kiskereskedelmi szinten a fenntartható versenypiac kialakulását, vagy nem szolgálná a végfelhasználók érdekeit.

Az üzemeltetőktől megkövetelhető többek között, hogy:

a) harmadik személyeknek hozzáférést biztosítsanak meghatározott hálózati elemekhez és/vagy kapcsolódó eszközökhöz, beleértve a helyi hurok átengedését;

b) a hozzáférést kérő vállalkozásokkal jóhiszemű tárgyalást folytassanak;

[…]

g) a felhasználóknak nyújtott, végpontok közötti szolgáltatások együttműködési képességének biztosításához szükséges, meghatározott szolgáltatásokat nyújtsanak, beleértve az intelligens hálózati szolgáltatásokra szolgáló eszközöket és a mobilhálózatokon történő barangolást;

[…]

i) hálózatokat vagy hálózati eszközöket összekapcsoljanak.

A nemzeti szabályozó hatóságok az említett kötelezettségekhez a tisztességességre, az ésszerűségre és az időszerűségre vonatkozó feltételeket fűzhetnek.

[…]”

12 Az elektronikus hírközlő hálózatok és az elektronikus hírközlési szolgáltatások engedélyezéséről szóló, 2002. március 7-i 2002/20/EK európai parlamenti és tanácsi

irányelv (Engedélyezési irányelv) HL L 108., 21. o.; magyar nyelvű különkiadás 13. fejezet, 29. kötet, 337. o.) 2. cikke (2) bekezdésének a) pontja a következő meghatározást tartalmazza:

„»általános felhatalmazás«: a tagállam által létrehozott jogi keretszabályozás, amely ennek az irányelvnek megfelelően biztosítja az elektronikus hírközlő hálózatok és elektronikus hírközlési szolgáltatások nyújtására vonatkozó jogokat, és az elektronikus hírközlő hálózatok, illetve elektronikus hírközlési szolgáltatások valamennyi típusára vagy egyedi típusaira alkalmazandó, az ágazatra jellemző kötelezettségeket állapít meg.”

13 Ezen irányelvnek „Az általános felhatalmazásból eredő minimumjogok felsorolása” című 4. cikke a következőképpen rendelkezik:

„(1) A 3. cikk alapján felhatalmazott vállalkozások jogosultak:

a) elektronikus hírközlő hálózatokat és elektronikus hírközlési szolgáltatásokat nyújtani;

[…].

(2) Amennyiben az ilyen vállalkozások a nyilvánosság számára nyújtanak elektronikus hírközlő hálózatokat vagy elektronikus hírközlési szolgáltatásokat, az általános felhatalmazás arra is feljogosítja őket, hogy:

a) a 2002/19/EK irányelv (»hozzáférési irányelv«) feltételei mellett és annak megfelelően, a Közösségben bárhol általános felhatalmazás hatálya alá tartozó, nyilvánosan elérhető hírközlő hálózatokat és hírközlési szolgáltatásokat nyújtó más szolgáltatókkal az összekapcsolásról tárgyaljanak, és szükség szerint ez utóbbiak hálózatához hozzáférést nyerjenek, vagy ez utóbbiak hálózatával összekapcsolást valósítsanak meg;

[…]”

14 Az engedélyezési irányelv 6. cikke előírja:

„(1) Az elektronikus hírközlő hálózatok vagy elektronikus hírközlési szolgáltatások nyújtására vonatkozó általános felhatalmazás, valamint a rádiófrekvencia-használati és számhasználati jog csak a melléklet A., B., illetve C. részében felsorolt feltételekhez köthető. E feltételeknek az érintett hálózat vagy szolgáltatás tekintetében tárgyilagos mérce szerint indokoltnak, valamint megkülönböztetéstől mentesnek, arányosnak és átláthatónak kell lenniük.

(2) Az általános felhatalmazásból eredő jogoktól és kötelezettségektől jogilag el kell különülniük azoknak az egyedi kötelezettségeknek, amelyek az elektronikus hírközlő hálózatok és elektronikus hírközlési szolgáltatások nyújtói számára a [hozzáférési irányelv] 5. cikkének (1) bekezdése, 5. cikkének (2) bekezdése, 6. és 8. cikke alapján, […] előírhatók […].

[…]”

15 A szóban forgó irányelv A. melléklete értelmében az általános felhatalmazásokhoz fűzhető feltételek egyike a szolgáltatások együttműködési képességének és hálózatok összekapcsolásának biztosítása a hozzáférési irányelvvel összhangban.

16 A keretirányelv 2. cikke többek között a következő meghatározásokat tartalmazza:

„ […]

c) »elektronikus hírközlési szolgáltatás«: olyan, általában díjazás ellenében nyújtott szolgáltatás, amely teljes egészében vagy nagyrészt elektronikus hírközlő hálózaton történő jelátvitelből áll, beleértve a műsorterjesztő hálózatokon nyújtott távközlési szolgáltatásokat és átviteli szolgáltatásokat, de nem foglalja magában az elektronikus hírközlő hálózatok és elektronikus hírközlési szolgáltatások segítségével történő tartalomszolgáltatást, illetve az ilyen tartalom felett szerkesztői ellenőrzést biztosító szolgáltatásokat; nem foglalja magában a [műszaki szabványok és szabályok terén történő információszolgáltatási eljárás megállapításáról szóló 1998. június 22-i 98/34/EK európai parlamenti és tanácsi] irányelv [HL L 204., 37. o.; magyar nyelvű különkiadás 13. fejezet, 20. kötet, 337. o.] 1. cikkében meghatározott olyan, információs társadalommal összefüggő szolgáltatásokat, amelyek teljes egészében vagy nagyrészt nem elektronikus hírközlő hálózaton történő jelátvitelből állnak;

d) »nyilvános hírközlő hálózat«: teljes egészében vagy nagyrészt nyilvánosan elérhető elektronikus hírközlési szolgáltatások nyújtására használt elektronikus hírközlő hálózat.

[…]”

17 A keretirányelv 8–13. cikke határozza meg azokat a feladatokat, amelyeket a nemzeti szabályozó hatóságoknak kell ellátniuk a versenyre, a belső piac fejlődésére és az Európai Unió polgárai érdekének előmozdítására irányuló célkitűzések elérése érdekében.

A nemzeti jog

18 A hírközlési piacról szóló, 2003. május 23-i törvény (Viestintämarkkinalaki (393/2003)) „Meghatározások" című 2. cikke a következőképpen rendelkezik:

„A jelen törvény alkalmazásában:

[…]

13) »összekapcsolás« különböző hírközlő hálózatok és hírközlési szolgáltatások fizikai és funkcionális összekapcsolása, azzal a céllal, hogy biztosítsa az ügyfelek számára a másik távközlési vállalkozás hálózatához és az általa nyújtott szolgáltatásokhoz való hozzáférést.

[…]

17) »hálózati vállalkozás«: vállalkozás, amely a tulajdonában lévő hírközlési hálózatot szolgáltatja, vagy amely hálózat azért van a birtokában, hogy azon üzeneteket továbbítson, közvetítsen vagy szolgáltasson;

[…]

19) »szolgáltatást nyújtó vállalkozás«: vállalkozás, amely olyan hírközlési hálózaton keresztül közvetít üzeneteket, amelyek tulajdonában vannak, vagy amelyet valamely hálózati vállalkozástól szerzett meg azzal a céllal, hogy azt használja, illetve olyan vállalkozás, amely tömegkommunikációs hálózatban híreket közvetít vagy szolgáltat;

[…]

21) »távközlési vállalkozás«: valamennyi hálózatüzemeltető, illetve valamennyi szolgáltató;

[…]”

19 E törvénynek „A távközlési vállalkozásokat terhelő összekapcsolási kötelezettség” című 39. cikke értelmében a távközlési vállalkozás köteles más távközlési vállalkozásokkal az összekapcsolásról tárgyalásokat folytatni. E cikk (2) bekezdésének értelmében az ART határozatában valamely, jelentős piaci erővel rendelkező vállalkozást egy másik távközlési vállalkozás hírközlő hálózatával vagy hírközlési szolgáltatásaival történő összekapcsolásra kötelezhet. E cikk (3) bekezdése az ART számára azt a jogot is biztosítja, hogy ugyanezen kötelezettséget előírja jelentős piaci erővel rendelkező vállalkozásokon kívüli vállalkozások részére, ha ezek ellenőrzést gyakorolnak

a felhasználók hírközlő hálózatba való bekapcsolásai fölött, és az összekapcsolási kötelezettség előírása nélkülözhetetlen a távközlési hálózatok összekapcsolásának biztosításához.

Az alapeljárás és az előzetes döntéshozatalra előterjesztett kérdések

20 Az előzetes döntéshozatalra utaló határozatból kiderül, hogy 2006. május 10-én az iMEZ azt kérelmezte az ART-tól, a finn távközlési szabályozó hatóságtól, hogy fogadja el a TeliaSonera és közötte, rövid szöveges üzenetek (a továbbiakban: SMS-üzenetek) és multimédia-üzenetek (a továbbiakban: MMS-üzenetek) továbbítására szóló összekapcsolási szerződés megkötéséhez szükséges intézkedéseket.

21 2006. május 18-án az ART egyeztetési eljárásra utalta az ügyet, amelynek végén megállapításra került a tárgyalások sikertelensége.

22 Az iMEZ, Svédországban letelepedett társaság, 2006. augusztus 7-én azt kérte a finn szabályozó hatóságtól, hogy a TeliaSonerát jóhiszemű tárgyalások folytatására kötelezze az összekapcsolásról, ésszerű feltételek mellett megkötendő kölcsönös megállapodást javasolva. Másodlagosan, illetve az előbbi hiányában az iMEZ azt kérte, hogy a TeliaSonerával szemben állapítson meg kölcsönös összekapcsolási kötelezettséget az SMS- és MMS-üzenetek tekintetében, valamint azon kötelezettséget, hogy az ezen üzenetek saját mobil távközlő hálózatában történő végződtetésért fizetendő díjazást a költségek alapján, megkülönböztetéstől mentesen határozza meg. Harmadlagosan az iMEZ azt kérte, hogy az SMS- és MMS-üzenetek egy adott mobil távközlő hálózatban való végződtetése érintett távközlési piacként kerüljön meghatározásra, a TeliaSonerát pedig minősítsék jelentős piaci erővel rendelkező vállalkozásnak a szóban forgó piacon, ami így lehetővé teszi számára a hozzáférést.

23 Az ART 2006. december 11-i határozatában megállapította, hogy a TeliaSonera nem tett eleget a hírközlési piacról szóló törvény 39. §-a szerinti tárgyalási kötelezettségének, és elrendelte, hogy jóhiszemű tárgyalásokat folytasson az iMEZ-zel az SMS-ekre és MMS-ekre vonatkozó összekapcsolásról. E határozatnak megfelelően a tárgyalásoknak figyelemmel kellett lenniük az összekapcsolással elérni kívánt célokra, és a tárgyalásokat annak alapján kellett folytatni, hogy a rendszerek között az SMS- és MMS-szolgáltatások megfelelő működését ésszerű feltételek mellett hozzák létre, annak érdekében, hogy a felhasználók az érintett vállalkozások hírközlési szolgáltatásait igénybe tudják venni.

24 A TeliaSonera keresetet nyújtott be e határozattal szemben a Korkein hallinto-oikeushoz (legfelsőbb közigazgatási bíróság), azt állítva, hogy az ART-nak nem volt hatásköre, hogy előírja valamely, még megtárgyalandó megállapodás tartalmának lényegi követelményeit az SMS- és MMS-szolgáltatásokkal való összekapcsolást illetően. E keresetében a TeliaSonera egyfelől annak megállapítását kéri, hogy teljesítette a hírközlési piacról szóló törvény 39. §-ában előírt tárgyalási kötelezettséget, másfelől pedig az ART 2006. december 11-i határozatának megsemmisítését kéri.

25 Erre tekintettel a Korkein hallinto-oikeus úgy határozott, hogy az eljárást felfüggeszti, és a következő kérdéseket terjeszti a Bíróság elé előzetes döntéshozatalra:

„1) Úgy kell-e értelmezni […] a (hozzáférési) irányelv) [1] (5), (6) és (8) preambulum-bekezdésével, valamint az irányelv 8. és 5. cikkével összefüggésben értelmezett 4. cikkének (1) bekezdését, hogy:

a) az olyan nemzeti jogi előírás, mint a hírközlési piacról szóló törvény 39. §-ának (1) bekezdése, meghatározhatja, hogy minden távközlési vállalkozás köteles más távközlési vállalkozásokkal az összekapcsolásról tárgyalásokat folytatni, és ha e kérdésre igenlő válasz adandó,

b) a nemzeti szabályozó hatóság a tárgyalási kötelezettséget nem teljesítettnek tekintheti, ha egy jelentős piaci erővel nem rendelkező távközlési vállalkozás egy másik vállalkozásnak az összekapcsolást olyan feltételekkel ajánlotta fel, amelyek a hatóság véleménye szerint teljesen egyoldalúak és alkalmasak arra, hogy gátolják kiskereskedelmi szinten a fenntartható versenypiac kialakulását, mivel e másik vállalkozást ténylegesen meggátolták abban, hogy ügyfeleinek a távközlési vállalkozás hálózatához csatlakozott végfelhasználóknak küldött multimédia-üzenetek továbbításának lehetőségét kínálja, és ha e kérdésre is igenlő válasz adandó,

c) a nemzeti szabályozó hatóság határozatával kötelezheti-e a megjelölt távközlési vállalkozást, amely tehát nem rendelkezik jelentős piaci erővel, hogy a vállalkozások rendszerei között a rövidszövegesüzenet- és multimédia-üzenet-szolgáltatások összekapcsolásáról jóhiszeműen tárgyalásokat folytasson, oly módon, hogy az üzleti tárgyalások során vegyék figyelembe az összekapcsolással elérni kívánt célokat, és a tárgyalásokat annak alapján folytassák, hogy a vállalkozások rendszerei között a rövidszövegesüzenet- és multimédiaüzenet-szolgáltatások operabilitását ésszerű feltételek mellett kell létrehozni, annak érdekében, hogy a felhasználók a távközlési vállalkozás hírközlési szolgáltatásait igénybe tudják venni?

2) E kérdések megválaszolása szempontjából jelentőséggel bír-e az iMEZ hálózatának jellege, valamint a kérdés, hogy az iMEZ-t nyilvános elektronikus hírközlő hálózat üzemeltetőjének kell-e tekinteni?”

Az előterjesztett kérdésekről

Az első kérdés első részéről és a második kérdésről

26 Első kérdésének első részében a kérdést előterjesztő bíróság lényegében azt szeretné tudni, hogy a hozzáférési irányelv 4. cikkének (1) bekezdésével (5), (6) és (8) preambulumbekezdésével, valamint 8. és 5. cikkével összefüggésben ellentétes-e az olyan, az alapügyben szereplőhöz hasonló nemzeti jogszabály, amely az összekapcsolásról szóló tárgyalások folytatásának kötelezettségét nem kizárólag a hírközlő hálózatok üzemeltetőire korlátozza. Második kérdésével – amelyet célszerű az első kérdéssel együtt vizsgálni – e bíróság arra keresi a választ, hogy valamely olyan vállalkozás jogállása és hálózatának jellege, amely saját előnyére hivatkozik a tárgyalási kötelezettségre, hatással van-e a másik érintett vállalkozással fennálló jogviszonyára.

27 Előzetesen hangsúlyozni kell, hogy – figyelemmel a hírközlési piacról szóló törvény 2. cikkében szereplő és a jelen ítélet 18. pontjában hivatkozott meghatározásokra – az első kérdés valójában arra keresi a választ, hogy a szolgáltatók hivatkozhatnak-e a hozzáférési irányelv 4. cikkének (1) bekezdésében előírt tárgyalási kötelezettségre annak érdekében, hogy biztosítsák a hírközlési szolgáltatások interoperabilitását.

28 A hivatkozott 4. cikk (1) bekezdéséből az következik, hogy az összekapcsolásáról szóló tárgyalások folytatásának kötelezettsége valamennyi nyilvános hírközlő hálózat üzemeltetőjére vonatkozik, amennyiben az arra felhatalmazott más vállalkozás ezt kéri.

29 Az engedélyezést illetően rá kell mutatni, hogy az engedélyezési irányelv 2. cikke (2) bekezdésének a) pontja az „általános felhatalmazást” úgy határozza meg, mint

„a tagállam által létrehozott jogi keretszabályozás, amely ennek az irányelvnek megfelelően biztosítja az elektronikus hírközlő hálózatok és elektronikus hírközlési szolgáltatások nyújtására vonatkozó jogokat”.

30 A hivatkozott felhatalmazás tehát a szolgáltatást nyújtó vállalkozásokra is vonatkozik.

31 Az engedélyezési irányelv 4. cikke (2) bekezdésének a) pontja ugyanakkor előírja, hogy az ilyen felhatalmazással rendelkező vállalkozások, amelyek a nyilvánosság számára elektronikus hírközlő hálózatokat és elektronikus hírközlési szolgáltatásokat nyújtanak, arra is jogosultak, hogy a hozzáférési irányelvnek megfelelően hírközlő hálózatokat és hírközlési szolgáltatásokat nyújtó más szolgáltatókkal az összekapcsolásról tárgyaljanak.

32 Márpedig a hozzáférési irányelv 2. cikkének b) pontja úgy határozza meg az „összekapcsolást”, mint „nyilvános hírközlő hálózatok fizikai és logikai összekapcsolása,” majd hangsúlyozza, hogy az összekapcsolás „a nyilvános hálózatüzemeltetők között létrehozott különleges hozzáféréstípus.”

33 Továbbá, az összekapcsolásnak a hozzáférési irányelv 4. cikke (1) bekezdésében előírt kölcsönössége megköveteli, hogy a tárgyalásban részt vevő két fél nyilvános hálózatüzemeltető legyen.

34 Továbbá, az ugyanezen rendelkezés által előírt tárgyalási kötelezettség csak a hálózatok összekapcsolására vonatkozik, az egyéb hozzáféréstípusok kizárásával (lásd ebben az értelemben a C-227/07. sz., Bizottság kontra Lengyelország ügyben 2008.

november 13-án hozott ítélet [EBHT 2008., I-8403. o.] 36. pontját), és ez kizárólag nyilvános távközlési hálózatok üzemeltetőjét terheli más nyilvános távközlési hálózatok üzemeltetőivel szemben.

35 Következésképpen, az elektronikus hírközlési szolgáltatások nyújtói, mivel nem tartoznak a „nyilvános hírközlő hálózatok üzemeltetői" kategóriába, nem hivatkozhatnak a hozzáférési irányelv 4. cikkének (1) bekezdésében előírt tárgyalási kötelezettségre.

36 Mindenesetre meg kell állapítani, hogy a szóban forgó tárgyalási kötelezettség független attól, hogy az érintett vállalkozás jelentős piaci erővel rendelkezik-e, és ebből nem az összekapcsolásra vonatkozó szerződés, hanem az ilyen szerződésről szóló tárgyalás kötelezettsége következik.

37 Azt kell tehát megvizsgálni, amint arra a holland kormány is hivatkozik, hogy a tagállamok az alapügyben szereplő, a hírközlési piacról szóló törvényhez hasonló jogszabályban előírhatják-e a hírközlési szolgáltatások nyújtói számára annak lehetőségét, hogy a nyilvános hírközlő hálózatok üzemeltetőire alkalmazandó tárgyalási kötelezettségre hivatkozhassanak.

38 Ez tekintetben elsősorban arra kell rámutatni, hogy a hírközlési ágazatban a 2002-ben hatályba lépett, a keretirányelvből, valamint az engedélyezési és hozzáférési különös irányelvekből álló új keretszabályozás célja az elektronikus hírközlési szolgáltatásokra,

az elektronikus hírközlő hálózatokra, valamint a kapcsolódó eszközökre és a kapcsolódó szolgáltatásokra vonatkozó szabályozás harmonizált keretének létrehozása hatékony versenykörnyezetben.

39 Másodsorban, a hozzáférési irányelvnek mind (5) preambulumbekezdése, mind pedig 3. cikkének (1) bekezdése a tárgyalás és a szerződéskötés szabadságát biztosítja a vállalkozások számára. E szabadság a hozzáférési irányelv 1. cikkének (1) bekezdésében meghatározott célkitűzésébe illeszkedik, amelynek lényege, hogy „olyan keretszabályozása jöjjön létre, amely fenntartható versenyhez, az elektronikus hírközlési szolgáltatások közötti együttműködési képességhez és a fogyasztók számára előnyökhöz vezet".

40 Ebből, amint azt a román kormány is állítja, az következik, hogy a hozzáférési irányelv 4. cikkének (1) bekezdésében előírthoz hasonló tárgyalási kötelezettség kivételt jelent, következésképpen szigorúan kell értelmezni.

41 Harmadsorban, a szóban forgó irányelv 5. és 8. cikke pontosan meghatározza azokat a kötelezettségeket, amelyeket a tagállamoknak tiszteletben kell tartaniuk a nemzeti szabályozó hatóságok hatásköreinek és felelősségének meghatározása során.

42 Ily módon a nemzeti jogalkotó hatásköre kellőképpen körülhatárolt.

43 Negyedsorban, amint arra a főtanácsnok is rámutatott indítványának 64. és ezt követő pontjaiban, a holland kormány állításával ellentétben az engedélyezési irányelv

6. cikkének (1) bekezdése nem alapozhat meg az alapügyben szereplőhöz hasonló nemzeti szabályozást.

44 Az engedélyezési irányelv 6. cikkének (1) bekezdése ugyanis csak a melléklet A. részében felsorolt feltételekhez köthető általános felhatalmazást ír elő, amely irányelv melléklete A. részének 3. pontja a hozzáférési irányelvre utal.

45 Ebből következik, hogy a hozzáférési irányelv meghatározza azt a keretet, amelyben a tárgyalások folynak, illetve amelyben meghatározásra kerülnek a hírközlési vállalkozásokra rovandó kötelezettségek.

46 A fentiekre figyelemmel meg kell állapítani, hogy valamely, a tárgyalási kötelezettségre saját javára hivatkozó vállalkozás hálózatának jellege, valamint annak a kérdése, hogy e vállalkozás nyilvános hírközlő hálózat üzemeltetője-e, hatással van a másik érintett vállalkozással fennálló jogviszonyra, mivel a tagállamok a hozzáférési irányelv 4. cikkének (1) bekezdésében rögzített tárgyalási kötelezettséget kizárólag nyilvános hírközlő hálózatok üzemeltetőivel szemben írhatják elő.

47 A kérdést előterjesztő bíróságra hárul annak meghatározása, hogy a hozzáférési irányelv, illetve a keretirányelv 2. cikkében előírt meghatározásokra figyelemmel az alapügyben szereplő üzemeltetők jogállását és hálózatuk jellegét figyelembe véve nyilvános hírközlő hálózatok üzemeltetőinek minősülnek-e.

48 A fentiekből következik, hogy az első kérdés első részére és a második kérdésre azt a választ kell adni, hogy a hozzáférési irányelvnek az ezen irányelv (5), (6), (8) és (19) preambulumbekezdésével, valamint 5. és 8. cikkével összefüggésben értelmezett 4. cikke (1) bekezdésével ellentétes az olyan nemzeti szabályozás, mint a hírközlési piacról szóló törvény, mivel az a hálózatok összekapcsolására vonatkozó tárgyalási kötelezettségre történő hivatkozás lehetőségét nem kizárólag a nyilvános hírközlési hálózatok üzemeltetőivel szemben írja elő. A nemzeti bíróság feladata annak meghatározása, hogy az alapügyben szóban forgó üzemeltetők jogállására és jellegére tekintettel azok nyilvános hírközlési hálózatok üzemeltetőinek minősülnek-e.

Az első kérdés második részéről

49 Első kérdésének második részével a kérdést előterjesztő bíróság arra keresi a választ, hogy a nemzeti szabályozó hatóság a hozzáférési irányelv 4. cikkének (1) bekezdésében előírt tárgyalási kötelezettséget nem teljesítettnek tekintheti, ha egy jelentős piaci erővel nem rendelkező távközlési vállalkozás egy másik vállalkozásnak a hozzáférési irányelv 4. cikkének (1) bekezdésében előírthoz hasonló összekapcsolást teljesen egyoldalú, és arra alkalmas feltételekkel ajánlotta fel, hogy gátolják kiskereskedelmi szinten a fenntartható versenypiac kialakulását, mivel e feltételek a másik vállalkozás ügyfeleit gátolják abban, hogy ez utóbbi szolgáltatásait igénybe vegyék.

50 Elsősorban arra kell emlékeztetni, hogy a Bíróság már megállapította, hogy a nemzeti szabályozó hatóságok szabályozási feladatait a keretirányelv 8–13. cikke írja elő. A Bíróság úgy értelmezte a szóban forgó 8. cikket, mint amely a tagállamok kötelezettségévé teszi az arról való gondoskodást, hogy a nemzeti szabályozó hatóságok hozzanak meg minden ésszerű intézkedést az elektronikus hírközlési szolgáltatások nyújtása terén a verseny előmozdítása érdekében, biztosítva, hogy az elektronikus

hírközlési ágazatban ne legyen versenytorzulás vagy versenykorlátozás, valamint felszámolva az említett szolgáltatások nyújtása tekintetében európai szinten még fennálló akadályokat (a fent hivatkozott Bizottság kontra Lengyelország ügyben hozott ítélet 62. és 63. pontja, valamint az ott hivatkozott ítélkezési gyakorlat).

51 Másodsorban, a hozzáférési irányelv (5) preambulumbekezdése előírja, hogy azoknak a vállalkozásoknak, amelyekhez hozzáférésre vagy összekapcsolásra vonatkozó kérelem érkezik, ilyen megállapodásokat elvileg [helyesen: főszabály szerint] kereskedelmi alapon kell kötniük, és a kapcsolódó tárgyalásokat jóhiszeműen kell lefolytatniuk.

52 E tekintetben ezen irányelv 5. cikkének (4) bekezdése lehetővé teszi a nemzeti szabályozó hatóság számára, hogy megállapodás hiányában beavatkozzon a keretirányelv 8. cikkében foglalt célok védelme érdekében.

53 Harmadsorban, amint arra a főtanácsnok is rámutatott indítványának 103. pontjában, a jelen ítélet 28–36. pontjában hivatkozott tárgyalási kötelezettséget előíró hozzáférési irányelv 4. cikke (1) bekezdésének hatékony érvényesülése biztosítása céljából el kell fogadni, hogy a tárgyalásokat jóhiszeműen kell lefolytatni.

54 Negyedsorban, a finn kormány állításával ellentétben, a hozzáférési irányelv 12. cikkének (1) bekezdése nem szolgálhat alapjául a kérdést előterjesztő bíróság által

leírthoz hasonló értékelésnek, amíg az összekapcsolási kérelem címzett vállalkozását ugyanezen irányelv 8. cikke (2) bekezdésének megfelelően nem jelölik ki az érintett piacon jelentős piaci erővel rendelkező vállalkozásnak.

55 A fentiekből következően az első kérdés második részére azt a választ kell adni, hogy a nemzeti szabályozó hatóság az összekapcsolásra vonatkozó tárgyalási kötelezettséget nem teljesítettnek tekintheti, ha a jelentős piaci erővel nem rendelkező hírközlési vállalkozás az összekapcsolást teljesen egyoldalú és olyan feltételekkel ajánlotta fel más vállalkozásnak, amelyek alkalmasak kiskereskedelmi szinten a fenntartható versenypiac kialakulásának akadályozására, mivel e feltételek a másik vállalkozás ügyfeleit gátolják abban, hogy ez utóbbi szolgáltatásait igénybe vegyék.

Az első kérdés harmadik részéről

56 Első kérdésének harmadik részében a kérdést előterjesztő bíróság lényegében arra keresi a választ, hogy a nemzeti szabályozó hatóság kötelezheti-e a jelentős piaci erővel nem rendelkező vállalkozást, hogy egy másik vállalkozással az e két vállalkozások rendszerei között az SMS- és MMS-szolgáltatások összekapcsolásáról jóhiszeműen tárgyalásokat folytasson.

57 Előzetesen meg kell állapítani, hogy az első kérdés ezen részére adandó válasz előfeltétele, hogy egyrészt a hozzáférési irányelv 4. cikkének (1) bekezdését kelljen az alapügyre alkalmazni, mivel a két érintett üzemeltető nyilvános hírközlési hálózatok üzemeltetője, azonban az e cikk által előírt kötelezettségeket nem teljesítette az az üzemeltető, akitől az összekapcsolásra irányuló tárgyalások folytatását kérték, másrészt pedig az alapügy tényállása e cikk alkalmazási körén kívül esik, mivel a szóban forgó egyik üzemeltető nem minősíthető nyilvános hírközlési hálózat üzemeltetőjének.

58 Következésképpen, először is meg kell állapítani, hogy a hozzáférési irányelv 5. cikke (1) bekezdésének első albekezdéséből az következik, hogy a nemzeti szabályozó hatóságok feladata a megfelelő hozzáférés és összekapcsolás, valamint a szolgáltatások interoperabilitásának biztosítása taxatíve fel nem sorolt eszközökkel.

59 Ennek keretében, a hivatkozott 5. cikk (1) bekezdése második albekezdése a) pontjának megfelelően, e hatóságok kötelezettségeket állapíthatnak meg „a végfelhasználók hozzáférését ellenőrző vállalkozások számára, beleértve indokolt esetben a kötelezettséget arra vonatkozóan, hogy kapcsolják össze hálózataikat”, kizárólag a végponttól végpontig tartó összekapcsolás biztosítása céljából.

60 Másodsorban, a hozzáférési irányelv 5. cikkének (4) bekezdése szintén a hozzáférésre és az összekapcsolásra vonatkozik, és azt írja elő, hogy gondoskodni kell arról, hogy a nemzeti szabályozó hatóságnak legyen hatásköre az önálló beavatkozásra, mivel úgy rendelkezik, hogy e hatóságok a saját kezdeményezésükre beavatkozhatnak a keretirányelv 8. cikkében foglalt célok védelme érdekében, és e beavatkozás módját nem határozza meg, és nem korlátozza.

61 Úgy tűnik továbbá, hogy a keretirányelv és a hozzáférési irányelv vonatkozó rendelkezései lehetővé teszik a nemzeti szabályozó hatóság számára, hogy olyan határozatot hozzon, amely a jelentős piaci erővel nem rendelkező, de a végfelhasználók hozzáférését ellenőrző vállalkozás számára elrendeli a két szóban forgó hálózat összekapcsolásáról szóló tárgyalások folytatását, amennyiben e hozzáférés kérelmezője nyilvános hírközlő hálózat üzemeltetőjének minősül, vagy pedig az SMS- és MMS-szolgáltatások interoperabilitásáról szóló tárgyalások folytatását, amennyiben e kérelmező nem minősül ilyen hálózat üzemeltetőjének.

62 A fentiekből következik, hogy az első kérdés harmadik részére azt a választ kell adni, hogy a nemzeti szabályozó hatóság a jelentős piaci erővel nem rendelkező, de a végfelhasználók hozzáférését ellenőrző vállalkozás számára elrendelheti, hogy más vállalkozással jóhiszeműen tárgyalásokat folytasson a két szóban forgó hálózat összekapcsolásáról, amennyiben e hozzáférés kérelmezője nyilvános hírközlő hálózat

üzemeltetőjének minősül, vagy pedig a SMS- és MMS-szolgáltatások interoperabilitásáról, amennyiben e kérelmező nem minősül ilyen hálózat üzemeltetőjének.

A költségekről

63 Mivel ez az eljárás az alapeljárásban részt vevő felek számára a kérdést előterjesztő bíróság előtt folyamatban lévő eljárás egy szakaszát képezi, ez a bíróság dönt a költségekről. Az észrevételeknek a Bíróság elé terjesztésével kapcsolatban felmerült költségek, az említett felek költségeinek kivételével, nem téríthetők meg.

A fenti indokok alapján a Bíróság (második tanács) a következőképpen határozott:

1) Az elektronikus hírközlő hálózatokhoz és kapcsolódó eszközökhöz való hozzáférésről, valamint azok összekapcsolásáról szóló, 2002. március 7-i 2002/19/EK európai parlamenti és tanácsi irányelvnek (hozzáférési irányelv) az ezen irányelv (5), (6), (8) és (19) preambulumbekezdésével, valamint 5. és 8. cikkével összefüggésben értelmezett 4. cikke (1) bekezdésével ellentétes az olyan nemzeti szabályozás, mint a hírközlési piacról szóló, 2003. május 23-i törvény (Viestintämarkkinalaki), mivel az a hálózatok összekapcsolására vonatkozó tárgyalási kötelezettségre történő hivatkozás lehetőségét nem kizárólag a nyilvános hírközlési hálózatok üzemeltetőivel szemben írja elő. A nemzeti bíróság feladata annak meghatározása, hogy az alapügyben szóban forgó üzemeltetők jogállására és jellegére tekintettel azok nyilvános hírközlési hálózatok üzemeltetőinek minősülnek-e.

2) A nemzeti szabályozó hatóság az összekapcsolásra vonatkozó tárgyalási kötelezettséget nem teljesítettnek tekintheti, ha a jelentős piaci erővel nem rendelkező hírközlési vállalkozás az összekapcsolást teljesen egyoldalú és olyan feltételekkel ajánlotta fel más vállalkozásnak, amelyek alkalmasak kiskereskedelmi szinten a fenntartható versenypiac kialakulásának akadá-

lyozására, mivel e feltételek a másik vállalkozás ügyfeleit gátolják abban, hogy ez utóbbi szolgáltatásait igénybe vegyék.

3) A nemzeti szabályozó hatóság a jelentős piaci erővel nem rendelkező, de a végfelhasználók hozzáférését ellenőrző vállalkozás számára elrendelheti, hogy más vállalkozással jóhiszeműen tárgyalásokat folytasson a két szóban forgó hálózat összekapcsolásáról, amennyiben e hozzáférés kérelmezője nyilvános hírközlő hálózat üzemeltetőjének minősül, vagy pedig a szöveges- és multimédiaüzenet-szolgáltatások interoperabilitásáról, amennyiben e kérelmező nem minősül ilyen hálózat üzemeltetőjének.

Aláírások